

ยกระดับความรู้ความสามารถแข่งขันของธุรกิจตนเอง

SMEs ควรรู้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ภาค 1

ความสำคัญและพัฒนาการของทรัพย์สินทางปัญญาของ

เดิมในระบบการค้าระหว่างประเทศนั้นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญายังมีความอ่อนแออยู่มาก บางประเทศไม่สามารถให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้ด้วยข้ออ้างในเรื่องของเมื่อมีการคุ้มครองดังกล่าวจะทำให้ประชาชนหรือผู้บริโภคในประเทศของตนต้องบริโภคสินค้าหรือบริการในราคาที่สูงเกินไป รวมถึงเป็นการลดทอนความสามารถในการแข่งขันในเรื่องของอุตสาหกรรมของประเทศตนด้วย แต่อย่างไรก็ตามประเทศที่มีการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ โดยใช้ความรู้ความสามารถหรือเทคโนโลยีในการผลิตที่สูงและซับซ้อนก็เริ่มให้ความสำคัญในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา มาบังคับใช้ในประเทศของตน ซึ่งหลายๆ ประเทศล้วนได้ให้ความสำคัญในการทำข้อตกลงเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา จนเกิดเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศมานานร้อยปีแล้ว และสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ดังที่เราทราบกัน เช่น อนุสัญญา ปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ค.ศ. 1883 (Paris Convention, of March 20” 1883” for The Protection of Industrial Property) โดยอนุสัญญานี้เน้นเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม เช่น สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการป้องกันการกระทำอันไม่เป็นธรรม

ปัจจุบันประเทศมหาอำนาจทั้งหลายได้เล็งเห็นการรักษาประโยชน์ของทรัพย์สินทางปัญญา ยกเว้นประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งตัวแทนในการเจรจาการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศจะเสียเปรียบเสมอ ดังเราจะเห็นได้จาก สหรัฐอเมริกาได้หยิบเอาปัญหาเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศเป็นหัวข้อสำคัญในการเจรจาเกี่ยวกับข้อตกลงทั่วไปทางภาษีศุลกากรและการค้า (The General Agreement on Tariffs and Trade) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าการเจรจา แกดต์ รอบ อุรุกกวัย (the Uruguay Round Negotiations) โดยมุ่งเน้นเรื่องปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามยังมีอนุสัญญาอีกฉบับหนึ่งซึ่งไม่เกี่ยวกับกฎหมายการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาโดยตรง แต่เป็นอนุสัญญาสนับสนุนการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากับประเทศต่างๆ ทั่วโลกโดยผ่านองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ให้ความร่วมมือระหว่างรัฐ และองค์กรระหว่างประเทศต่างๆ เพื่อความร่วมมือทางทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งประเทศไทยก็ได้ร่วมเป็นภาคีสมาชิกอยู่ซึ่งอนุสัญญานี้เรียกว่า “อนุสัญญาว่าด้วยการก่อตั้งองค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก” (Convention Establishing the World Intellectual Property Organization) หรือมีชื่อเรียกย่อว่า WIPO มีฐานะเป็นหน่วยงานพิเศษขององค์การสหประชาชาติ และในปัจจุบันได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญา

และเมื่อโลกได้เปลี่ยนไปเข้าสู่ระบบการค้าเสรี การทำการค้าระหว่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของสังคมโลก นานาประเทศล้วนหาแนวทางร่วมกันในการกำจัดการกีดกันทางการค้าให้

หมดสิ้นไป จึงได้มีการเจรจาตกลงเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศขึ้น โดยเริ่มจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการตกลงทางด้านภาษีศุลกากรและการค้า General Agreement on Tariffs and Trade หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า GATT แต่แล้วในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการเจรจา GATT ในรอบอุรุกวัย ได้มีข้อตกลงการจัดตั้งองค์การการค้าโลกหรือ World Trade Organization หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า WTO และเหล่าประเทศอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีขั้นสูง ได้เสนอประเด็นใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการค้านั้นคือ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จนในที่สุดได้มีข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Goods) หรือที่เคยได้ยินกันบ่อยๆ ว่า TRIPs และประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในความตกลงดังกล่าวนี้เมื่อ 28 ธันวาคม 2537 ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาต้องสอดคล้องกับคำแนะนำและหลักเกณฑ์ของ TRIPs ซึ่งเป็นข้อตกลงเพื่อป้องกันสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง ผลงานอันเกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของมนุษย์ หรือ “ผู้สร้างสรรค์” ที่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายพิเศษ เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินที่มีลักษณะแตกต่างจากทรัพย์สินโดยทั่วไป คือไม่ใช่ทั้งสังหาริมทรัพย์ (ทรัพย์สินที่สามารถเคลื่อนย้ายได้) และอสังหาริมทรัพย์ (ทรัพย์สินที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้) แต่ทรัพย์สินทางปัญญานั้นอาจจะเป็นสิ่งที่ป็นรูปร่าง (รูปธรรม) หรือความคิด (นามธรรม) ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งต้องกลั่นกรองกระบวนการทางความคิด ด้วยความวิริยะอุตสาหะ รวมถึงต้องมั่งคั่งความรู้ และประสบการณ์ เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานนั้นออกมา เป็นเหตุให้กฎหมายที่บังคับใช้ในเรื่องนี้จำเป็นต้องให้ความคุ้มครองการสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่รังสรรค์ผลงานนั้นออกมา โดยการคุ้มครองจะต้องตอบสนองในเรื่องของการดูแลผลประโยชน์ของเจ้าของแนวความคิด ให้สามารถใช้ หากผลประโยชน์จากผลงานของตนเอง(Exclusive Rights) ได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ตามแต่ประเภทและกฎหมายที่ให้ความคุ้มครอง เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ที่มีระยะเวลาคุ้มครองต่างกัน ซึ่งจะอธิบายในภายหลัง แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็มีการประสานผลประโยชน์ (Balance) ระหว่างประโยชน์ของเจ้าของกับประโยชน์ของสังคม ดังนี้

1. การอนุญาตให้ใช้ (Fair Use) ได้เพื่อประโยชน์ทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการศึกษา
2. เมื่อหมดสิ้นเวลาคุ้มครองผลประโยชน์ตามกฎหมายแล้วก็จะป็นทรัพย์สินสาธารณะ (Public Domain) ทุกคนสามารถนำไปใช้ได้เลย เช่น ผลงานของสุนทรภู่

ดังจะเห็นได้ว่าความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการสร้างสรรค์สินค้าหรือบริการใหม่ ไม่ว่าจะป็นความคิดในการประดิษฐ์คิดค้น การออกแบบผลิตภัณฑ์หรือบริการ ไม่ว่าจะป็นการสร้างกระบวนการ หรือเทคนิคในการผลิตที่ได้ปรับปรุงหรือคิดค้นขึ้นใหม่ การสร้างเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบและรูปร่างสวยงามของตัวผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงเครื่องหมายการค้าหรือยี่ห้อ ชื่อและถิ่นที่อยู่ทางการค้า ที่รวมถึงแหล่งกำเนิดสินค้าและการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่ป็นธรรม ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม จึงสามารถแบ่งทรัพย์สินทางปัญญาออกได้ดังนี้

1. ลิขสิทธิ์ และสิทธิข้างเคียง(Copyright and Related Right) หมายถึง งานหรือความคิดสร้างสรรค์ สาขาวรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม งานภาพยนตร์ หรืองานอื่นใดในแผนกวิทยาศาสตร์ลิขสิทธิ์ยังรวมทั้ง สิทธิข้างเคียง (Related Right) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Computer Program หรือ Computer Software) งาน ฐานข้อมูล (Data Base) คือ ข้อมูลที่ได้รับเก็บรวบรวมขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ

2. สิทธิบัตร (Patent) หมายถึง หนังสือสำคัญที่รัฐออกให้เพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์ (Invention) การ ออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) หรือ ผลิตภัณฑ์อรรถประโยชน์ (Utility Model) ที่มีลักษณะตามที่ กฎหมายกำหนด

3. แบบผังภูมิของวงจรรวม (Layout - Designs Of Integrated Circuit) หมายถึง แผนผังหรือแบบที่ทำขึ้น เพื่อแสดงถึงการจัดวางและการเชื่อมต่อวงจรไฟฟ้า เช่น ตัวนำไฟฟ้า หรือตัวต้านทาน เป็นต้น

4. เครื่องหมายการค้า (Trademark) หมายถึง เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์หรือตราที่ใช้กับสินค้า หรือ บริการ ได้แก่ เครื่องหมายการค้า (Trade Mark) เครื่องหมายบริการ (Service Mark) เครื่องหมายรับรอง (Certification mark) เครื่องหมายร่วม (Collective Mark)

5. ชื่อทางการค้า (Trade Name) หมายถึง ชื่อที่ใช้ในการประกอบกิจการ เช่น โกดัก พูจี เป็นต้น

6. ความลับทางการค้า (Trade Secrets) หมายถึง ข้อมูลการค้าที่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และมี มูลค่าในเชิงพาณิชย์เนื่องจากข้อมูลนั้นเป็นความลับ และมีการดำเนินการตามความสมควรเพื่อรักษาข้อมูลนั้นไว้ เป็นความลับ

7. สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) หมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือ ใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์นั้น เช่น มีดอรัญญิก ส้มบางมด ผ้าไหมไทย แชมเปญ คอนยัค เป็นต้น

ในฉบับต่อไปจะกล่าวถึงรายละเอียดของทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ที่สำคัญ อันได้แก่ เรื่องของ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญและจะเป็นประโยชน์ต่อ ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมในการดำเนินธุรกิจไม่ว่าจะในประเทศหรือระหว่างประเทศต่อไป

จักร มยุเรศ
ส่วนรวบรวมแผนและนโยบาย
สำนักแผนยุทธศาสตร์และนโยบาย